

בס"ד, אלול תשפ"א

דבר תורה לפרשת ניצבים – הרב יהודה דהן

אוטם שריר הלב

הגמרא בסוף מסכת יומא מעירה על סתירה בין שתי מימרות של רבי שמעון בן לקיש:

"אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות... איני? והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות... - לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה" (בבלי יומא פו, ב)

משאלת הגמרא ותשובתה עולה כי ישנן שני תשובות הנבדלות בתוצאותיהן. האחת, תשובה מיראה, שבכוחה להפוך זדונות לשגגות. השניה, תשובה מאהבה שבכוחה להפוך זדונות לזכויות.

מהו יסוד ההבדל בין תשובה מיראה לתשובה?

ניתן להציע שתשובה מיראה היא תשובה שבה הכח המניע הוא הריכוז העצמי של האדם. הדאגה לעצמו והחשש שיאוונה לו רע בעקבות מעשיו הם שמניעים אותו לפעול ולתקן את דרכיו. בתשובה מאהבה לעומת זאת, האדם נע לתהליך של תשובה דווקא מתוך יציאה מההתרכזות העצמית אל משהו שמעבר לו, מכח קשר של אהבה.

אם כנים הדברים, יתכן וניתן למצוא רמז לשני סוגי תשובה אלו בפרשת התשובה שבפרשת ניצבים שכן גם בפרשה זו אנו פוגשים שתי תשובות: תשובה עד ה' ("וְשָׁבַתְּ עַד-ה' אֱלֹהֶיךָ") ותשובה אל ה' ("כִּי תִשׁוּב אֶל-ה' אֱלֹהֶיךָ") מה משמעות ההבדל בין שתי התשובות?

אם מתבוננים בפסוקי פרשת התשובה רואים שהטריגר לתשובה עד ה' הוא הגמול האלוקי שעם ישראל חווה על הברכה והקללה שבו:

"וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְּ אֶל-לִבְּךָ בְּכָל-הַגּוֹי אֲשֶׁר הִדְיָחְךָ יְקֹנֶךָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: וְשָׁבַתְּ עַד-יְקֹנֶךָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי..."

ההנעה לתשובה זו יונקת את כוחה מהדאגה של עם ישראל למצבו. כמובן אין להקל בחשיבותה של תזוזה זו מהקיבעון שקדם לה אבל נראה שהריכוז העצמי הזה לא מאפשר ממש להגיע אל ה' אלא רק עד אליו (ולא עד בכלל)

אך בהמשך פרשת התשובה מתאר משה תהליך של מילת ערלת הלב: "וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְּךָ וְאֶת-לִבְּךָ זָרַעְךָ לְאֵהָבָה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ...". מילת ערלת הלב מבקשת להסיר את האטימות והריכוז העצמי של האדם, הגם שכבר יצא למסלול של תיקון מעשיו אבל עדיין מתוך עמדה פנימית של התרכזות בעצמו ובמר גורלו. בהסרה זו יגלה רגישות ועדינות למשמעות חייו ובחירותיו למה שמחוצה לו ויפתח לאפשרות של אהבת ה' ומכח אהבה זו תשובתו תהפך את העבירות לזכויות, כלומר תשתמש במעשי החטא שלו לכוחות של תיקון מעשים ובקשת קרבה שלא ידע עדיין כמותם (ובהקשר זה נאה במיוחד הרמז שנתנו במילה זו: מיל"ה – ראשי תיבות: מי יעלה לנו השמימה)

הקומה החדשה הזו נזקקת לתהליך התשובה במיוחד שכן ההסתכלות על תהליך התשובה כתהליך קואצינג רוחני שבו אדם ממוקד רק בתיקון הקלקולים של עצמו מציגה רק רובד חלקי על מעשה התשובה. לרובד זה של התשובה יש להוסיף את הרובד

של מערכת היחסים שמתכוננת מחדש בעקבות תהליך התשובה והקירבה מחדש אל ה' יתברך חלף הבגידה וההתרחקות שהיו מלוות למעשה החטא.

שני הרבדים הללו מאירים במיוחד מתוך התייחסות לדמותו של בעל המימרות המדוברות רבי שמעון בן לקיש, שהינו בעל תשובה שהחל את דרכו כנראה מתוך תשובה מיראה כפי שעולה מהסיפור המובא בגמרא במסכת בבא מציעא שהחליט לחזור בתשובה בעקבות הצעתו המפתה של רבי יוחנן שאם יעשה כן יציע לו את אחותו היפה לאשה. בהמשך אנו מוצאים במדרש שמות רבה את ריש לקיש נלחם אל מול רבי יוחנן על תקפותה ואפשרויותה של התשובה מתוך הדדיות של מערכת יחסים בין האדם להקב"ה (בחינת אני לדודי ודודי לי) לפיה כאשר הוא לא מנצל את הזדמנויות התשובה שניתנות לו מאת ה' גם ה' נועל בעדו את אפשרות התשובה". אפשר שכאן כבר ריש לקיש מדבר מתוך מדרגה של תשובה מאהבה.

בנימה קצת יותר כללית ניתן להוסיף ששני סוגים אלו של תשובה מעוררים אותנו להתבונן על כלל מעשינו ולשים אל לבנו שפעמים רבות אנו עשויים לעשות את אותם המעשים אבל מתוך התמקדות והתכווננות שונה. התכווננות שונה זו איננה רק בבחינת ערך מוסף אלא היא משנה לגמרי את האופי של המעשים אותם אנו עושים, שינוי הנובע מהוויה עצמית חדשה. שנזכה!